

XAMANISME I RELIGIONS TRADICIONALS

El xamanisme i la màgia són dos dels temes que acostumen a provocar més curiositat en l'estudi de les religions tradicionals i fins i tot s'ha creat una literatura més o menys 'hippie' al voltant d'aquest tema, que barreja màgia, xamanisme, drogues i iniciació en savieses més o menys arcanes. Dissortadament tota aquesta literatura, de la qual n'és tot un model Carlos Castaneda (mort en 1998), l'únic que ha fet ha estat enterbolir el tema. Actualment, el xamanisme és una funció religiosa quasi desapareguda, la modernitat i l'alteració del medi natural han fet que els xamans autèntics estiguin gairebé extingits.

El primer que cal dir és que el xaman només té poders quan els exerceix en una comunitat integrada i els perd de manera irreversible si aquella comunitat es desfà. És ben conegut l'exemple dels bruixots peruans foragitats de les seves terres durant les dècades de 1980 i 1990 per l'exèrcit en lluita contra el grup guerriller 'Sendero luminoso'; quan alguns famosos xamans andins es traslladaren a Lima van constatar que 'l'aigua d'aquí ha perdut el seu poder' i, de fet, acabaren vivint miserablement incapacitats d'exercir la seva vidència o el seu poder.

Afegim, a més, que de xamans i vidents n'hi ha de moltes menes i la seva funció s'articula de manera molt diversa segons cada cultura. Tot i que el xamanisme presenta simultàniament elements sacerdoci, màgia i mística (que altres tradicions religioses més complexes han diferenciat).

El xaman treballa bàsicament sobre tres grans temes: curació de malalties, escassetat d'aliments i infertilitat femenina. En els boscos tropicals, per estrany que pugui semblar, el menjar apte per als humans és relativament escàs i les malalties per picades d'insectes o d'altres animals (escorpins, serps) sovintegen molt, per tant, el xamanisme té un sentit bàsicament utilitari.

En principi, el xamanisme implica un treball sobre els anomenats 'Estats Alterats de Consciència' (èxtasis), que pot incloure l'obtenció d'estats alterats de consciència induïts per ingestió de plantes, per música repetitiva (tambors...), per dietes (restricció calòrica).

Tota la resta de temàtiques (vinculades a 'mals esperits', 'bruixeria', etc.) no es presenten universalment i moltes cultures tradicionals directament se'n riuen d'aquestes suposades pràctiques, per molt que 'triomfin' als cinemes i que atreguin subcultures juvenils. Les cultures ancestrals creuen en esperits, però els esperits no

habiten en cap 'més enllà' (aquesta és una hipòtesi occidental), sinó que estan presents aquí, en els arbres, en els animals i en les collites i en la naturalesa tota.

La paraula 'xaman' prové del túrquic-tungú i significa «el que sap» (del verb 'schà': saber). Un xaman té coneixements sobre els esperits, però també sobre la flora i la fauna local, a partir de la qual s'elabora la medicina tradicional. El xaman vindria a ser una mena de 'farmacèutic natural'. Si aquestes dues funcions - religiosa i mèdica- no es donen al mateix temps, resulta impossible ser xaman.

El xaman actua, bàsicament, com a mediador i vident. En algunes religions tradicionals se'l considera 'psicopomps' (en grec: 'guia d'ànimes'), capaços de tornar al seu cos una ànima esgarriada. Molt poques cultures (bàsicament només en alguns punts d'Àfrica i a Haití) accepten que alguns xamans tenen el poder de ser, a més, 'nigromants'. No s'han de confondre les dues funcions. El nigromant 'treballa' amb els morts, pot aconseguir que els morts parlin, que es casin entre ells... o que continuïn essent esclaus d'algú a qui no van pagar un deute en vida.

Luc de Heusch (1971) diferenciava entre dues funcions xamàniques: exorcisme i adorcisme.

1.- Exorcisme: és la funció que consisteix a extreure una presència estranya (un mal esperit) que ha entrat en un cos. L'exorcisme continua existint en la tradició occidental, però no és habitualment el que fan els xamans.

2.- Adorcisme: és la funció que consisteix a reintegrar una ànima perduda (o robada) en el seu cos propi. És el que fa bàsicament el candombé de Brasil i el vudú haitià. En aquest cas, el xaman és un 'mestre del trànsit', ajuda els esperits a aconseguir el seu lloc propi.

En molts casos, a més, el xaman ha rebut 'un senyal' (ha nascut un determinat dia, en una determinada lluna) i de vegades, a més, pateix alguna malaltia (especialment l'epilèpsia que els grecs anomenaven encara 'malaltia sagrada'), cosa que li permet posar en contacte el món celestial i el món material. Però també és possible que no tingui cap signe extern i que la seva funció vingui determinada per una tradició familiar. Els grecs vinculaven el xamanisme a la 'bogeria divina' i segons Plató (que en parla al diàleg FEDRE, 244), aquesta 'bogeria divina' pot ser de quatre tipus:

1.- bogeria profètica: (la de la pítia de Delfos i els endevins d'Apol·lo)

2.- bogeria ritual o telestèsica: (la dels adeptes al culte dionisiac)

3.- bogeria poètica: (inspirada per les Muses)

4.- bogeria eròtica (inspirada per Eros i Afrodita).

El xamanisme, com a tal, està pràcticament extingit arreu del món (el seu origen és el món dels caçadors primitius prehistòrics), però algunes funcions sacerdotals tingueren allí el seu origen i convé situar-lo com un moment en la història de les religions sense vulgaritzar-lo.